

Fra bondegård til gæstgivergård

Knud Gregersen

Før anlæggelsen af Thy-banen i 1882 bestod Sjørring af nogle få gårde, kirken og voldstedet. En af gårdene var Brogård, som skulle få en spændende fremtid - idet den blev til gæstgivergård og senere Højskole. I denne artikel redegøres for gårdens historie fra 1873-1919.

I 1873 flyttede Niels Chr. Pedersen Vigh til Sjørring sogn, hvor han købte Brogaard. Med i købet fulgte de gamle historiske Sjørring Volde, fra omkring 1100-tallet.

Brogaard lå, hvor den nuværende Højskolen i Thy ligger.

Få år efter at Niels Vigh havde købt Brogaard, opstod tanken om at anlægge en jernbane på strækningen Thisted-Oddesund. Med eller mod Niels Vighs vilje begyndte staten at ekspropriere jord fra hans gård. Til anlæg af skinner, ramper og stationsbygning, måtte Niels Vigh afstå 4 skæppe og 1 album hartkorn. Knap en 1/3 af den jord der blev eksproprieret fra Sjørring sogn, kom fra Brogaard.

For at imødegå udviklingen, og for at få det bedste ud af den nye situation ansøgte Niels Vigh i 1880 Thisted Amtsråd om tilladelse til at holde beværtning i et lokale ved Sjørring jernbanestation. Sjørring sogneråd anbefalede, hvis han ville sørge for tilstrækkelig staldrum. Politimesteren i Thisted mente, at der i selve stationsbygningen ville blive beværtningslokale, så han frarådede det ansøgte, og dermed kunne amtsrådet ikke anbefale.

Dette afslag kunne Niels Vigh ikke være tilfreds med, så han ansøgte kongen om bevilling; Sjørring-Thorsted og Hundborg-Jannerup sogneråd anbefalede, og herredsfogeden havde heller ikke noget at indvende: "Forsaa vidt det overhovedet findes nødvendig, at der 3/4 Mil fra Kjøbstaden oprettes Kro". Ansøgningen til kongen hjalp, for den 9. februar 1882 kunne amtsrådet meddele Niels Vigh følgende resolution fra Indenrigsministeriet: At han kunne vente bevilling til at drive gæstgiveri (krohold), nar han opførte de fornødne krobygninger med rejsestald. Samme år fastsatte amtsrådet brændevinsafgiften for Sjørring Kro til 40 kroner.

Gæstgiver Johannes Conrad Nyboe

I en alder af 62 år havde Niels Vigh vel ikke de store planer om at drive det vidt som gæstgiver; for dagen efter at han havde fået sin bevilling, udfærdigede han en købekontrakt med Johannes Nyboe, om at han købte Brogaard - til overtagelse den 1. april 1882. Prisen for Brogaard var på 10.000 kroner, og for rejsestalden 5.000 kroner; som i overensstemmelse med approberet tegning skulle være opført inden den 1. september samme år. Brogaard lå på parcellen 6a, beliggende vest for Thisted-Vorupør landevej.

I september 1882 brandforsikrede Johannes Nyboe Gæstgivergaarden i forsikringselskabet "Thisted Amt":

a) stuehus og gæstgiveri	12.000 kroner
b) rejsestald	4.000 kroner
c) et gl. materialhus	1.200 kroner
d) g ?	200 kroner

e) lade	1.000 kroner
f) en keglebane	1.000 kroner

Johannes Nyboe var en travlt optaget mand med mange gøremål. Foruden at være gæstgiver på Koldby Kro var han også kreaturhandler, og han havde koncession på diligencenkørsel fra Oddesund til Thisted. I den tid han ejede Gæstgivergaarden i Sjørring, var den bortforpagtet flere gange; bl.a. til hans svigersøn, Mads Jensen Tølbøll, som han senere solgte til. I 1885 annoncerede brødrene Jensen sig i Thisted Amtsavis som gæstgivere.

Folketælling 1890; Gæstgivergaarden:
Mads Jensen Tølbøll, 28 Aar, gjæstgiver, bor paa stedet
Mariane Nyboe (Tølbøll, 24 Aar, husmoder, hans kone
Jens Tølbøll, 1 Aar, deres barn
Jacob Larsen, 31 Aar, stalddkarl
Jens Kristensen, 20 Aar, gartner
Kristine Andersen Bang, 25 Aar, stuepige
Dorthe Aagaard, 20 Aar, kokkepige
Mette Marie Toft, 15 Aar, barnepige
Peter Hansen, 26 Aar, fra Frørup og logerende

I middelalderen var det opfattelsen, at enhver rejsende, der søgte husly og ophold, mod betaling skulle modtages af den lokale befolkning. Som betegnelse herfor anvendtes ordet gæsteri. En forordning af 1695 afskaffede private gæsterier; samme forordning gav de offentlige gæstgivere ret til bl.a. ølbrygning, brændevinsbrænding og bagning af rugbrød; samt salg af øl, vin og brændevin. Med Grundloven af 1849 blev der i princippet givet fri næring, men handel måtte ikke drives indenfor et område der lå i en afstand af fra 1/2 til 1 1/2 mil uden om købstæderne, de såkaldte læbælter, som først ophævedes i 1920.

Næringsloven af 1857 indskrænkede gæstgivernes privilegier, og på landet skulle de nu søge kgl. bevilling, eller søge politimesteren om næringsbevis. Med beværterloven af 1912 bortfaldt gæstgivernes privilegier fuldstændigt; alle skulle nu søge bevilling gennem det lokale sogneråd først, og det søgte skulle derefter godkendes af amtsrådet.

De historiske volde

Endnu i midten af 1800-tallet var Sjørring Volde nogenlunde velbevarede, når undtages den del i vest og syd, der var under opdyrking. I 1859 skrev og klagede købmand Griishauge i Thisted til direktøren for Oldnordisk og Etnografisk Museum C. J. Thomsen, over: "at Voldene blive pløiede og besaaede, saa de hvert Aar svinde meer og meer bort". Han foreslog Thomsen, at voldene blev købt eller blev eksproprieret af staten. Griishauges brev gik i uddrag videre til inspektøren for De Antikvariske Mindesmærkes Bevaring J. J. A. Worsaae, der ikke anså en fredning for mulig.

I 1880 skrev sognepræsten i Sjørring, pastor Madelung, til Worsaae om påny at tage fredningsspørgsmålet op. Madelung mente, at det vedtagne anlæg af jernbanen kunne true en del af voldstedet, og at den første den bedste entreprenør for jordarbejder, hvis han bød en pris derfor, kunne få lov at bortgrave en del af østvolden. På museets opfordring skulle Madelung forhandle med Niels Vigh om en fredning, men han havde planer om at indhegne og

Sjørring sø.

beplante voldene og derefter for betaling indbyde selskaber og foreninger: "som gjøre Landtuure". De foregående år havde allerede været mål for sådanne udflugter.

Først med en deklaration fra den ny ejer af voldene, Johannes Nyboe, blev de fredet: deklarationen blev tinglæst den 8. september 1885. Få dage senere skrev Berlingske Tidende, med stor patos, om Johannes Nyboe: "... Gjestgiver Joh. Conr. Nyboe, der fra Barndommen af have havt den minderige Plet kiær han har i disse Dage vist den Patriotisme som Gave at overdrage Sjørring Volde til Staten...faa have uden Vederlag bragt saa stort og smukt Offer i denne retning, som nu Ejeren af Sjørring Volde".

Johannes Nyboe havde i deklarationen bestemt følgende: "... Voldene stilles under Tilsyn af Direktionen for de Antikvariske Mindesmærkes Bevaring, som skal vaage over denne min Deklaration overholdes. Under Fredlysningen henhører: selve Slotsbanken, selve Voldkransen som omgiver denne, samt Graven mellem Banken og Volden. Hele dette Terrain fra Voldens udvendige Fod at regne, skal for bestandig henlægges fredet og urørt...dog Forbeholder jeg mig Ret til græsning paa det hele Terrain, og der skal paa Slotsbanken kunde bygges en Træ-Pavillon, om jeg eller en senere Ejer maatte ønske det, samt en dertil førende Trappe...". Den omtalte Pavillon blev aldrig bygget, derimod blev der rejst, en folkets talerstol, hvor alle kunne komme til orde; det være sig af religiøs eller politisk karakter.

Den 1. april 1970 købte Kulturministeriet voldene for 40.000 kroner, for arealet der er på 2³/₄ hektar. I dag henhører de under Skov- og Naturstyrelsen.

Ejere af Gæstgivergaardens 1873-1919:

Niels Chr. Pedersen Vigh 1873-1882
 Johannes Conrad Nyboe 1882-1893
 Mads Jensen Tølbøll 1893-1897
 Enkefrue Kirstine Caroline Bille 1897-1901
 Thomas Larsen 1901-1904
 Niels Jensen 1904-1905
 Poul Poulsen 1905-1919
 A/S Sjørring Vold 1919-

Poul Poulsen var meget veluddannet indenfor hotelfaget, da han i 1905 købte Sjørring Gæstgivergaard.

I 1905 underskrev han en forpagtningskontrakt med Chr. Olsen: Han forpagtede stald, lade, vognport og kørestald; samt sæde og avlsredskaber. Til beboelse fik han et værelse under "salen". Som forpagtningsafgift skulle Chr. Olsen betale 500 kroner årlig, og i naturalydelse hvert år erlægge 10 tdr. kartofler og 2 tdr. kålrabier. Ejeren skulle give forpagteren fuld kost for et årligt beløb af 250 kroner, og forpagterens medhjælper fuld kost for 200 kroner årligt. Øvrige betingelser:

- hjælpe ejeren med driften af det til kroen hørende gasværk, eller stille en voksen mand til ejerens rådighed.
- forpagteren har eneret til vognkørsel fra kroen, så længe han holder vogn og hest til dette brug.
- indtægten af den ved kroen værende vægt tilfalder ejeren, men forpagteren forpligter sig til at passe vægten mod at få en kontant godtgørelse på 25 % af bruttofortjenesten.
- jorden skal afleveres i tilsæt stand. Det gælder med tilsæt vintersæd, og 1½ tdr. land, bevokset med rodfrugter.
- de ved kroen værende volde og skråninger må vel slås, men forpagteren må ikke sætte kreaturer på græs disse steder i tiden 1. maj til 1. september.
- høns og ænder skal ejeren holde i hegnet indelukke på gasværkspladsen. Den første vinter må han dog slippe hønserne ud i det til kroen hørende hønsehus.
- køkkenhaven og gasværkspladsen beholder ejeren til sin rådighed.

Poul Poulsen, vært og ejer Hotel Royal.

Ovenstående forpagtningskontrakt fortæller ganske meget om forholdene på stedet. For det første er Gæstgivergaardens næsten selvforsynende med alt til driften hørende. Køkkenhaven leverede diverse grøntsager, og velsagtens også bær og frugter? Fra den smukke park kunne der hentes blomster og grønt, til pynt og dekoration i restauranten og på værelserne. Forpagteren sørgede for kartofler, og han

har givetvis også leveret mælk og kød fra husdyrholdet. Æg var der masser af i hønsehuset, og der var høns, kyllinger og ænder til slagtning. Brødet blev bagt i det store køkken. Det eneste, der skulle købes udefra var: kolonialvarer. samt øl, vin og spiritus. Gasværket producerede den fornødne energi til opvarmning, belysning og varmt vand. Dog skulle der købes kul til gasværket.

For det andet var der Gæstgivergaardens udenomsværk: landbrugsdrift, rejsestald med vognport, og opstaldning for kreaturer; som gav beskæftigelse til to mand. Den omtalte vægt blev brugt, når oplandets bønder kom til marked i Sjørring. Når kreaturerne var blevet vejet, blev de opstaldet hos forpagteren for senere at blive sendt videre med jernbanen.

Poul Poulsen fortalte mange år senere til Thisted Amtsavis: "Jeg kan godt uden at prale sige, at jeg fik Sjørring Vold drevet op til en stor Forretning. Der var Koncert et Par Gange om Ugen, og navnlig Tirsdag Aften

kom der mange Gæster. Det var et var et yndet Udflugtssted for Borgerskabet, og der blev holdt en masse Middage og Selskaber. Jeg fik bygget og moderniseret, saa Sjørring Vold efter Tidens Forhold blev helt moderne, og jeg havde store Planer om en Sal af Jern og Glas, der kunne rumme 4-500 Hundrede Menneske, men fik solgt forinden...Jeg befandt mig godt i Sjørring og kom godt ud af det med Egnens Befolkning”.

For klarhedens skyld skal det præciseres, at uanset hvilken benævnelse der bruges: Gæstgivergaarden; Sjørring Vold; Sjørring Kro osv., er det et og samme sted. Fra 1912 til 1919 var navnet: Sjørring Kro.

Missionsmøde

Utallige er de skoleklasser og selskaber, som har besøgt voldene, og utallige er de foreninger som har afholdt deres møder der. Skytte- og især gymnastikfesterne var i mange år sande folkefester. Her skal der blot gives nogle få eksempler.

Sjørring Kro.

Møde på Sjørring Volde.

Thisted Amtsavis, 1908: ”Til Missionsmødet igaa var samlet den største Forsamling, der i mange Aar har været paa Sjørring Volde, vel omtrent 6000 Mennesker var stævnet sammen. Efter Salmen ”Kristne, som har Frelse fundet” talte Missionær Møller fra Indien udfra Profeten Jeremias, og fremdrog flere Træk fra Indien. ”Uden nogen bliver født paany, kan han ikke se Guds Rige”, (da) kom en Hindue og sagde; dette Ord havde slaaet Rod i hans Hjerte og arbejdet der, indtil Spøgsmaalet kom frem en Dag i Kirken. ”Hvad er det at blive født paany?” Jesu svar er: ”Uden nogen bliver født af Vand og Aand, kan han ikke indgaa i Guds Rige”. Bedrøvet gik Hinduen bort, men Guds Ord vender ikke tomt tilbage.

Pastor Iversen fra Humlum:... Maatte Herrens Hellige i Thy blive dygtige til at forkynde sig selv som Herrens Tjenere, saaledes at Verden maa komme til at respektere de Hellige!... da maa vi først blive dygtige til at tage imod

Jesus. Lad os styrkes idag til at være hans Vidner, saa varme, at der kunde blive Brand i Thy i Mennesker; saa vi blev hans Herlighed til Lov og hans Navn Æret ved Menneskers Omvendelse.

Missionær Anneberg fra Bøvling: Jeg kunde føle Trang til at ønske denne store Forsamling, som jeg ønsker mig selv - at komme godt hjem. Kan vi gaa hjem paa den maade i Dag, at vi har faaet at vide, at vi er Guds Børn, da kom vi godt hjem.

Pastor Nielsen, Hundborg, sluttede med en Bøn. Efter afsyngelsen af ”Amen siger nu tilsammen” endte det 26de Møde paa Sjørring Volde for Indremission”.

Skytte- og gymnastikfest

Thisted Amtsavis, 1908: ”Med det straalende Vejr igaa havde Sjørring alle Betingelser for at trække Folk til sig; om Eftermiddagen stævnede da ogsaa en saadan Mængde Mennesker derud, at Skytte- og Gymnastikfesterne næppe tidligere har havt sno stort Publikum...Dagen sluttede med Dands, og i det prægtige Sommervejr udfoldede der sig et livligt Folkeliv i Haven og paa det gamle Voldsted”.

Øverst: Indbydelse til Skytte- og Gymnastikfest.

Nederst: Gymnastikfest på voldene 1904.

Grundlovsfest

Thisted Amts Tidende, 1918: ”Til Festen i Sjørring havde ikke alene Togene og Køretøjerne samt et Par Thisted-Biler bragt en Masse Folk, men ogsaa Cyklerne var taget stærkt i Brug. Ialt var der vel samlet henved 4000 Mennesker. Mange kom langvejs fra og saa baade svedige og støvede ud. Adskillige fik Tid til, før Talerne begyndte, at nyde en Forfriskning i den dejlige Krohave, hvor Dir. Rymings Orkester spillede. Formanden for Thistedkredsens Venstreforening Gdr. Søren Overgaard, Knudsgaard, aabnede efter en Sang Festen, og bød de to Talere Frk. Paludan-Myller og Landstingsmand Hauch Velkommen.

Hauch....Vi kan samles i Taknemmelighed, fordi vi er udenfor det, der sker i Europa...Direkte er vi forskaanet for Krigen, men ikke indirekte. Jeg tænker ikke paa de smaating vi savner; Kaffe, The osv., jeg tænker heller ikke paa det, at vi er afskaaret fra at drive Landbrug og Industri i samme Omfang som tidligere, men jeg tænker paa det administrative Formynderskab, som vi er ført eller tvunget ind i under Krigen.

T.v.: Fru Ingeborg Tolderlund. Formand for den første musikforening i Thisted og meget aktiv i Dansk Kvindesamfund og andre foreninger. Død 1935.

T.h.: Julius Tolderlund, læge i Thisted. Gennem mange år distriktslæge og sygehuslæge. Død 1933.

Den lige og almindelige Valgret er bleven sat paa den Plads igen, hvor 5. juni Grundloven 1849 havde sat den. Dertil kommer saa, at den nye Grundlov giver mere Frihed, idet Valgretsalderen efterhaanden gaar ned til 25 Aar; og endelig det betydningsfulde, at Kvinderne har faaet Valgret. Nu har Kvinderne for første Gang benyttet deres Valgret, og de har stor Ære deraf; idet de stemte i langt større Tal, end jeg og flere havde ventet".

Grundloven af 1915 havde givet kvinder og tyende valgret, men for at undgå valgkamp under krigen trådte loven først i kraft ved valget i april 1918. Valget kunne da ikke udskydes længere, jfr. Grundlovens bestemmelser, selv om første verdenskrig endnu ikke var afsluttet.

Danske kvinder var i 1915 i København gået i procession til kongen for at takke ham for loven. På kvindernes initiativ blev der plantet en minde-eg i alle landets amter. I Thisted Amt blev minde-egen plantet på Sjørring Volde af Dansk Kvindesamfunds Formand i Thisted, Ingeborg Tolderlund. Træet står i en lille fordybning på øst-volden, lige op mod Thisted-Vorupør landevej.

National indignation

I 1918 annoncerede Poul Poulsen i norske "Morgenbladet" kroen og voldene til salg. Annoncen faldt Dagbladet "København" slemt for brystet: "En fræk Annonce, som bør kendes i videre Kredse og navnlig af den danske Befolkning. Hr. Poulsen har med dette Aktstykke gjort sig fortjent til almindelig Opmærksomhed i Danmark ved at avertere i Udlandet efter Købere til et af vort Lands største og mest velbevarede Mindesmærker...Han generer sig ikke for at avertere med Knud den Hellige, Adelslægten Glob og Forfatteren H. F Evalds Navne for sin Gullasch-Forretning. Og samtidig lokker han Udlændinger med Lagre af Vin og Spirituosa, af Kolonial og Konserves!! Vi har sjældent set frakkere Annonce, aldrig set saa raat og et saa nationalt nedværdigende Forsøg paa at udlevere et Stykke gammelt Danmark til Fremmede.

"Lystejendommen" bestaar af Sjørring Kro, hvor Hr. Poulsen er Kromand. Den "moderne indrettede Beboelse" er en 35 Aar gammel almindelig Krobygning i temmelig slet vedligeholdet Stand. "Garagen" er en gammel duftende Rejsestald. "Herskabskøkkenet", er følgelig et almindeligt Krokøkken efter vestjyske Forhold. Den "bevilgede Bane til Kysten" er ikke bevilget".

"København" bekymrede sig i særlig grad om den fare, der lå i, at hvis voldene blev solgt til en udlænding, kunne denne spørre disse for offentligheden, og gøre dem til sin private forlystelsespark. Og mente bladet, folketingsmand Munk Poulsen fra Vorupør, kunne i sin egenskab af kredsens repræsentant være den naturlige værgende for, at voldene forblev i dansk besiddelse.

Poul Poulsens annonce.

En fejl ved den måde, han havde averteret til salg på. Han skulle i stedet for have forsøgt at sælge til en lokal køber.

Poul Poulsen tog til genmæle i Thisted Amtsavis: "Til Dato har jeg ikke foretaget mig noget, hvor jeg ikke har kunnet være mit Navn bekendt, og jeg mener ogsaa at have Lov til at annoncere og sælge min Ejendom til hvem som helst...Der er ingen Fare for selv om jeg sælger til en Nordmand, at han skulle smugle Voldstedet ud af Landet..." "København" betegnede det som en Gullasch-Forretning; ja, i Hovedstaden er Luften vel saa forpestet af Gullasch, at de ser Gullasch allevegne, men paa Vestkysten er Luften ren".

I 1919 solgte Poul Poulsen Sjørring Kro til A/S Sjørring Vold.

KILDER

Thisted Amtsavis: 13/6 1885: 6/6, 22/6 1908; diverse nr. juni 1918.

Thisted Amts Tidende: 7/6 1918: 26/1 1944: maj 1965. Thisted Dagblad: 25/5 1970.

Dagbladet København: 20/6, 22/6 1918.

Berlingske Tidende: (citeret i Thisted Amtsavis: 12/9 1885).

Thisted Amtråds Tidende: 1880-1883.

Tilgangslisten i Sjørring-Thorsted kirkebog, 1873.

Folketælling. Sjørring sogn og by, 1890.

Forsikringsselskabet "Thisted Amt". 1882.

Forsikringsselskabet "Thisted Amt" G/S. har venligst stillet deres originale protokol fra 1882 til min disposition.

Skøde- og panteprotokol, Hillerslev og Hundborg Herred: 1885: 1905.

Diverse noter og arkivalia, Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune.

Fabricius, A. C.: Sjørring Voldes Beskrivelse og Historie. (1847).

Danske voldsteder fra oldtid og middelalder. Thisted Amt, Nationalmuseet, 1957.

Gyldendal og Politikens Danmarks Historie, bind 12.

En duft mellem hav og fjord: sognehistorie fra Hørdum og Skyum sogne. 1993, 1. bind.

Dansk Kulturhistorisk Opslagsværk. 1. bind.

Dansk biografisk haandleksikon.

Skov og Naturstyrelsen ved Thy Statsskovdistrikt. Søholtvej 6, 7700 Thisted.

Thisted og omegn. Illustreret rejsebog udg. af Forskønnelses- og Turistforeningen for Thisted og omegn. 1907.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1995, side 119-128).

Sjørring Kro, ca. 1910.